

مفاهیم پیشرفت

راحه محرمی^۱ رسول عباسی^۲

چکیده

با توجه به اهمیت پیشرفت اسلامی جوامع در این مقاله با استفاده از مطالعه کتابخانه ای سعی بر این است که مفهوم پیشرفت از دیدگاه اسلام و غرب بیان شود و از آنجایی که طبق بیانات مقام معظم رهبری میان واژه پیشرفت و توسعه تفاوت وجود دارد، تفاوت‌های بین پیشرفت و توسعه را بیان نموده و در ادامه شاخص‌های پیشرفت در غرب و اسلام، الزامات پیشرفت اسلامی و نهادهای مؤثر (خانواده، دولت، آموزش، بازار) بر پیشرفت اسلامی را تبیین نماید. در انتها پیشنهادهایی برای عملی کردن پیشرفت اسلامی ارائه شده است که در این پیشنهادها بر پررنگ شدن نقش مساجد بیشتر تاکید می‌شود.

واژگان کلیدی: پیشرفت^۳، توسعه^۴

۱. مقدمه

تحولات جهانی و زمین‌گیر شدن اقتصاد سرمایه داری؛ لزوم تبیین اقتصاد اسلامی، بنیانگذاری و ارائه مفاهیم پیشرفت اسلامی را دو چندان می‌کند و این وظیفه جامعه علمی و حوزه‌های اسلامی است که در این مسیر حرکت نمایند. جهش تکنولوژیک کشور در سال‌های اخیر خلأ حضور علوم انسانی متناسب با این پیشرفت‌ها و بسترسازی برای حضور تکنولوژی در عرصه‌های گوناگون زندگی را آشکار ساخته است و از طرفی منابع غنی اسلامی مانند قرآن و سیره پیامبران و امامان و آثار ارزشمند فلاسفه و دانشمندان مسلمان مبنای الهی استواری را برای ارائه مفاهیم پیشرفت اسلامی پدید آورده است.

۲. مفهوم پیشرفت

کلمه پیشرفت را ما به دقت انتخاب کردیم تعمداً نخواستیم کلمه توسعه را به کار ببریم علت این است که کلمه توسعه، یک بار ارزشی و معنایی دارد؛ التزاماتی با خودش همراه دارد که گاهی ما با آن التزامات همراه نیستیم، موافق نیستیم. ما نمی‌خواهیم یک اصطلاح جافتاده متعارف جهانی را که

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت تحول پردیس قم دانشگاه تهران rahelemoharrami@yahoo.com

^۲ استادیار گروه مدیریت بازرگانی دانشگاه حضرت معصومه (س) rasoulabbasi@gmail.com

^۳ progress

^۴ development

معنای خاصی را از آن می‌فهمند، بیاوریم داخل مجموعه کار خودمان بکنیم. ما مفهومی را که مورد نظر خودمان است، مطرح و عرضه می‌کنیم؛ این مفهوم عبارت است از پیشرفت. (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی، دی ماه ۱۳۸۹).

کلمه توسعه بار معنایی خاصی را منتقل می‌کند که بیشتر، تأکید بر انتقال هدفمند تجارب نظام سرمایه داری به دیگر کشورهاست. در واقع در این مفهوم، نظام سرمایه داری می‌خواهد دیگر کشورها را در جهتی سوق دهد که منافع آنها را تضمین کند و یا حداکثر، مسیری را که تاکنون در آن گام برداشته با یک لعاب علمی، با این هدف که دیگران را پیرو نگه دارد، دیکته کند (رحیم دلالی اصفهانی، رسول بخشی، ۱۳۸۹).

پیشرفت ترجمه واژه progress است، پیشرفت توسعه نیست پیشرفت جهات فرهنگی، معنوی، اخلاقی و ابعادی متناظر و متناسب با فرهنگ یک جامعه دارد که الزاماً ممکن است در تعریفی خاص از توسعه قرار نگیرد. (عماد افروغ، بی تا)

شرف از دیدگاه اسلام به دلیل نگاه دو بعدی به انسان و جهان بینی الهی متفاوت از مکاتب سرمایه داری و سوسیالیسم می‌باشد و اهمیت مفهوم پیشرفت که بیانگر لزوم درونی کردن برداشت بومی و اسلامی از توسعه می‌باشد را برای جوامع اسلامی دو چندان می‌کند.

سلام جایگاه مفهوم پیشرفت فراتر از نیاز و ابعاد مادی انسان است زیرا از منظر مکتب اسلام انسان ترکیبی از جسم و روح است و همچنین خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «و (ای پیامبر به خاطر بیاور) هنگامی که پروردگارت به فرشتگان گفت، من از گلی خشکیده، که از گل بدبویی گرفته شده، بشری می‌آفرینم؛ هنگامی که کار آن را به پایان رساندم و از روح خود در او دمیدم، همگی برایش سجده کنید» (سوره حجر آیات ۲۸ و ۲۹) بنابراین انسان، علاوه بر نیازهای مادی، خواسته‌های معنوی نیز دارد. لذا نگاه دو بعدی اسلام به انسان، تعیین‌کننده مختصات مفهوم پیشرفت در جوامع اسلامی خواهد بود. (مهدی جعفری، بی تا)

هدف از بیان پیشرفت جامعه اسلامی، ارائه نظریه پیشرفت سازگار با معارف اسلامی و محصول یک نظریه پرداز مؤمن به اسلام نیست، بلکه یک نظریه برآمده از منابع معتبر شناخت اسلامی است. (عطاءالله رفیعی، ۱۳۹۰)

آنچه که موجب می‌شود ما الگوی غربی را برای پیشرفت جامعه خودمان ناکافی بدانیم، در درجه اول این است که نگاه جامعه غربی و فلسفه‌های غربی به انسان - البته فلسفه‌های غربی مختلف هستند؛ اما برآیند همه آنها این است - با نگاه اسلام به انسان، به کلی متفاوت است؛ یک تفاوت بنیانی و ریشه‌ای

دارد. لذا پیشرفت که برای انسان و به وسیله انسان است، در منطق فلسفه غرب معنای دیگری پیدا می‌کند، تا در منطق اسلام.

پیشرفت از نظر غرب، پیشرفت مادی است؛ محور، سود مادی است؛ هرچه سود مادی بیشتر شد، پیشرفت بیشتر شده است؛ افزایش ثروت و قدرت. این معنای پیشرفتی است که غرب به دنبال اوست؛ منطق غربی و مدل غربی به دنبال اوست و همین را به همه توصیه می‌کنند. پیشرفت وقتی مادی شد، معنایش این است که اخلاق و معنویت را می‌شود در راه چنین پیشرفتی قربانی کرد. یک ملت به پیشرفت دست پیدا کند؛ ولی اخلاق و معنویت در او وجود نداشته باشد. اما از نظر اسلام، پیشرفت این نیست. البته پیشرفت مادی مطلوب است، اما به عنوان وسیله. هدف، رشد و تعالی انسان است. (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی ۱۳۸۶)

از دیدگاه شهید مرتضی مطهری: هر وقت و هر جا مردمی واقعاً اسلام را بپذیرند و به دستورات اسلام عمل کنند همان خاصیت رشد و تکامل و استقلال و روی پای خود ایستادن و دیگران را به حیرت و تعجب وا داشتن را دارند. البته این خاصیت مال اسلام است نه مال مردم، این خاصیت مال ایمان به اسلام است، مال پیروی از تعلیمات اسلام است. اسلام نیامده است برای اینکه جامعه را متوقف بکند، ملت مسلمان را وادار به در جا زدن بکند، اسلام دین رشد است، دینی است که نشان داد عملاً می‌تواند جامعه خود را به جلو ببرد. شما ببینید در چهار قرن اول اسلامی اسلام چه کرده است! (شهید مطهری، تابستان ۱۳۷۳)

منظور غربی‌ها از توسعه یافتگی مترادف با غربی شدن است، کشور توسعه یافته کشوری است که کاملاً در تمامی ابعاد و عرصه‌ها، فرهنگ و هنجارهای غربی را پذیرفته و بکار بسته است. و از نگاه آنان کشور در حال توسعه به کشوری اطلاق می‌شود که در حال پذیرش و تحقق و کار بست فرهنگ غرب است اما الگوی پیشرفت، خاستگاه بومی و اسلامی دارد، در آن استقلال همه‌جانبه محقق می‌شود.

منظور از پیشرفت ایرانی وجود حرکت، تکاپو و جهش از وضع موجود به سمت رسیدن به وضع مطلوب یعنی چشم‌انداز یا اهداف بلندمدت و میانمدت است، در این الگو، ایستایی، رکود، توقف و تردید راه ندارد و این پیشرفت باید در مقایسه با رقبای ما مشهود و ملموس باشد، رشد و تعالی انسان محقق شود. (علی مرادزاده، بی تا)

در الگوی غربی توسعه، ملاک، بهره‌مندی مادی بیشتر بشر از زندگی، با هر وسیله و از هر روش و هر تلقی که ممکن باشد، است که در این بینش، نسبی‌گرایی کاملاً مشهود است. بسیاری از مواقع، روش‌های علمی که در طول حاکمیت نظام سرمایه داری برای نیل به هدف مذکور استفاده شده است، بارها و بارها متناقض هم بوده‌اند. نمونه‌های متعددی را می‌توان سراغ گرفت که در علم طرز تلقی‌ها و

نگرش‌ها نسبت به پدیده‌ها تغییر یافته است. این تغییر ناشی از نگاه ابزارگونه ایدئولوژی غرب، به همه چیز است. (رسول بخشی دستجردی، بی تا)

۳. تفاوت پیشرفت و توسعه

مهم‌ترین نقاط افتراق پیشرفت و توسعه عبارت‌اند از

(۱) عدالت: پیشرفت همراه با عدالت است اما توسعه همواره منهای عدالت بوده است در غرب به عدالت توجه نمی‌شود و حتی عدالت اجتماعی را مانع توسعه می‌دانند.
(۲) الگوی بومی یا غربی: در توسعه، منظور غربی‌ها از توسعه یافتگی مترادف با غربی شدن است، کشور توسعه یافته کشوری است که کاملاً در تمامی ابعاد و عرصه‌ها، فرهنگ و هنجارهای غربی را پذیرفته و بکار بسته است اما الگوی پیشرفت، خاستگاه بومی و اسلامی دارد، در آن استقلال همه‌جانبه محقق می‌شود.

(۳) نگاه به انسان: در اسلام هدف از پیشرفت رستگاری و رشد و تکامل و تعالی و آسایش انسان است و انسان را خلیفه و جانشین خداوند می‌داند و در قانون گذاری، برنامه‌ریزی و اجرا به نیازهای اساسی انسان توجه دارد. اما در توسعه غربی انسان جایگزین خدا قلمداد می‌شود و خواست انسان را معیار حق می‌دانند، نسبت به انسان تنها نگاه مادی و ابزاری و دنیوی دارند و به اخلاق و معنویت توجه ندارند.

۴. شاخص‌های پیشرفت از دید غرب

(۱) محور بودن کسب درآمد: مطابق این شاخص کشوری که بیشترین درآمد را داشته باشد پیشرفته تر است و هرگز مهم نیست که این درآمد از چه راهی کسب شده است و چگونه هزینه می‌گردد.
(۲) آزاد بودن اقتصاد از اخلاق: اخلاق یعنی آنکه هر درآمدی صحیح نیست و هر جایی نمی‌شود پول را هزینه کرد و این برای فرهنگ غربی یک بند بزرگ و خط قرمز است که مانع از تحصیل سود حداکثری می‌شود.

(۳) عدم دخالت دولت در مبارزه کسب درآمد بین شرکت‌ها و سازمان‌ها: در کشورهای غربی دولت وظیفه ندارد که زمینه سعادت دین و دنیای مردم را آماده کند بلکه تنها وظیفه او اجرای قوانینی است که برای حفظ بازار و ثبات میدان رقابت اقتصادی لازم است.

۴) هدف بودن لذت مادی حیوانی: در تعریف غربی نهایت هدف از زندگی کسب لذت است. به کسی ربطی ندارد که گرسنگان و ضعفا چه رنجی می‌کشند و یا چه چیزی حق است و چه چیزی باطل! بلکه باید سر را در لاک خود برده و تا می‌تواند از پول خود لذت ببرد.

۵) مقدم بودن توسعه بر عدالت: عدالت به معنی نزدیک شدن فاصله‌های طبقاتی است و این با اساس سرمایه داری منافات دارد. در نظام سرمایه داری باید بین طبقات اجتماعی فاصله معنی داری وجود داشته باشد تا همیشه انگیزه کافی برای رقابت اقتصادی وجود داشته باشد.

۶) همه چیز باید در خدمت اقتصاد باشد (اخلاق، آموزش، فرهنگ، سیاست و...): با این دید همه امور زندگی وقتی مفهوم دارد که تولید ثروت نماید. و اگر کاری تولید سرمایه ننماید عبث و بیهوده شمرده می‌شود.

در این تفکر همه چیز می‌تواند متغیر باشد اما بازار باید ثبات داشته باشد. یعنی برای ثبات بازار می‌توان از اعتقادات گذشت، می‌شود.

با شاخصهای غربی این امکان وجود دارد که کشوری مرفه با درآمد سرانه بالا ایجاد کرد. می‌توان لذت‌های مادی بی شماری را در اختیار بشر قرار داد به نحوی که فرصت نکند حتی از همه آنها استفاده کند. می‌توان حتی نظم اجتماعی بوجود آورد. اما نمی‌توان انسان ساخت. نمی‌توان انسانیت را رشد داد. بلکه انسان در این دستگاه تبدیل به حیوانی عاقل می‌شود که عقل خود را برای کسب حداکثر سود بکار می‌برد و از همان قانون جنگل تبعیت می‌کند. یعنی زنده ماندن قوی و حذف ضعیف (مهران، ۱۳۸۸)

۵. ثمرات تلخ و مضر توسعه غربی عبارت‌اند از

۱-۶) افزایش و گسترش شکاف‌های طبقاتی و فقر فزاینده طبقات پایین
 ۲-۶) بت وارگی کالاها و شیئی شدن روابط انسانی که به از خودبستگی انسان منجر شده است.
 ۳-۶) تبدیل دستگاه‌های دولتی و شرکت‌های بزرگ به قفسه‌های آهنین که آرمان‌های آزادی خواهانه انسان‌ها را محدود می‌کند.

۴-۶) تنوع گرایی ولذت طلبی ونسبی گرایی اخلاقی که موجب انواع بیماری جسمی و اجتماعی شده است.

۵-۶) تسلط یافتن ابزارها و فن آوری ها بر انسان

۶-۶) افزایش هزینه‌های اجتماعی ناشی از خردگرایی ذره ای و اخلاقی که موجب افزایش آلودگی محیط زیست و اسراف و تبذیر در مصرف شده است.

۶-۷) تهی شدن جامعه از نظام‌های عمیق معنایی. (نصرالله آقاجانی، بی تا)

۶. شاخص‌های پیشرفت از دید اسلام

- ۱) تقدم عدالت بر توسعه
- ۲) محور بودن حق
- ۳) هدف رشد انسانیت است نه رشد مادی
- ۴) توازن سطح زندگی مهم‌تر از پیشتازی برخی افراد در اقتصاد است (مواسات)
- ۵) همه چیز باید در خدمت انسانیت و اخلاق باشد. (اقتصاد، سیاست، آموزش، فرهنگ و..)
- ۶) اقتصاد با محوریت اخلاق معنی می‌یابد.
- ۷) راههای کسب درآمد و لذت‌ها به دو دسته مشروع و نامشروع تقسیم می‌شوند.
- ۸) تولید کردن (از راههای حلال) محدودیتی ندارد اما مصرف کردن محدود است. (حتی از راههای حلال)

از نگاه اسلام، هدف از آفرینش به کمال رسیدن انسان در ظرف اخلاق و انسانیت می‌باشد. و همه چیز عالم حکم وسیله و ابزار را دارند تا در این راه به او کمک شود. یعنی اقتصاد هدف نیست. قدرت هدف نیست. لذت مادی هدف نیست. علم و هنر هدف نیستند.

از نگاهی دیگر انسان موجودی اجتماعی است که بسیاری از سجایا و فضایل اخلاقی را در زندگی اجتماعی به دست آورد. مسیر حق یک مسیر بیش نیست و پرتگاه‌های زیادی در مسیر وجود دارد که بر انسان ورود در آن‌ها حرام است و او باید از آن‌ها پرهیز نماید تا به رشد برسد. ساز و کار اقتصادی نیز یکی از ابزارهای رشد است. (مهران، ۱۳۸۸)

۷. ابعاد پیشرفت از دیدگاه مقام معظم رهبری

۱. تولید ثروت ملی
۲. دانش و فناوری
۳. اقتدار ملی و عزت بین‌المللی
۴. اخلاق و معنویت
۵. امنیت کشور
۶. ارتقای بهره‌وری
۷. قانون‌گرایی و انضباط اجتماعی
۸. وحدت و انسجام ملی
۹. رفاه عمومی
۱۰. رشد سیاسی، مسئولیت‌پذیری، عزم و اراده ملی

۸. عوامل پیشرفت در متون دینی

۱. امنیت و آرامش: تعالیم حیات‌بخش اسلام ابتدا با توصیه‌ها و دستورات اخلاقی و اعتقادی مردم را به رعایت حقوق دیگران سفارش نموده مال، جان، ناموس و آبروی یکدیگر را محترم شمرده و از هرگونه

تعرض منع نموده است. پیامبر اسلام (ص) فرموده: «ایها الناس ان دمائکم و اعراضکم علیکم حرام، ای مردم، خون و آبروی شماها بر یکدیگر حرام است.» (ابن شعبه حرانی، ۱۳۷۶) ۲. وحدت و همبستگی اسلامی: اسلام که دین کامل و جامع است اتحاد و همبستگی مسلمانان را مورد تأکید قرار داده، تمام افراد مسلمان را با قطع نظر از رنگ، نژاد و جغرافیا یک ملت به حساب آورده و امت واحده نامیده است. «وَ اِنَّ هَذِهِ اُمَّتُكُمْ اُمَّه وَّ اَحَدَه وَّ اَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُون» [مؤمنون، آیه ۵۲] جامعه اسلامی جامعه است که دارای هدف واحده، رهبر واحد و دین واحد بوده، هماهنگ به سوی خدا در حرکت می‌باشد.

۳. تعاون و همکاری: مکتب حیات‌بخش اسلام همواره به تعاون و همکاری و بالاتر از آن به ایثار و فداکاری دستور داده که پیشرفت مسلمانان در صدر اسلام نتیجه تعاون و فداکاری بود. (مکارم شیرازی، ۱۳۵۷)

۴. علم و دانش: با توجه به جایگاه رفیع علم و دانش است که آغازین آیات وحی از حرکات علمی سخن می‌گوید و خواندن و نوشتن را مطرح می‌کند: «اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْاَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ» [علق، آیه ۱ - ۴]. اسلام بین عالم و جاهل تفاوت قائل شده می‌گوید: دانشمندان را با نادانان یکسان مپندارید. «هَلْ يَسْتَوِي الَّذِيْنَ يَعْلَمُونَ وَ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُونَ» [زمر، آیه ۹] در آیه دیگر دانشمندان را در کنار اهل ایمان قرار داده و برای آنان مقام و منزلت برتر وعده نموده است: «يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَ الَّذِيْنَ اٰتَوْا الْعِلْمَ دَرَجٰتٍ» [مجادله، آیه ۱۱]

۵. کار و تلاش: از نظر اسلام تمام نعمت‌های زمین برای رفاه و آسایش بشر آفریده شده که با کار و تلاش در پرتو علم و دانش، از این نعمت‌های بی‌پایان الهی به نحو شایسته بهره‌مند گردیده اسراف و تبذیر نوزد. از نظر اسلام انسان از زمین آفریده شده و آبادانی زمین به انسان واگذار گردیده. [هود، آیه ۶۱]

۹. مهم‌ترین عرصه‌های پیشرفت

۱. پیشرفت در عرصه تفکر، منطق و بصیرت

۲. پیشرفت در عرصه علم: البته علم هم خود، محصول فکر است.

۳. پیشرفت در عرصه زندگی و کار و تلاش: همه چیزهایی که در زندگی یک جامعه به عنوان مسائل اساسی و خطوط اساسی مطرح است، در همین عنوان می‌گنجد. مثل امنیت، عدالت، رفاه، استقلال، عزت ملی

۴. پیشرفت در عرصه معنویت، ایمان و اخلاق: (رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۹/۹/۱۰)

۱۰. الزامات پیشرفت اسلامی

اعتقاد به توحید و مبدأ عالم، توجه کامل به معاد، محاسبه و زندگی پس از مرگ، نگاه اسلامی به رستگاری و محور بودن انسان، پیوستگی دنیا و آخرت، توجه به نگاه اسلام به امر حکومت، نگاه اسلامی و نگاه غیر مادی به اقتصاد، عدالت محوری (علی مرادزاده، بی تا)

۱۱. موانع پیشرفت جوامع اسلامی از دیدگاه قرآن (عوامل سقوط و انحطاط)

قرآن در آیه ۶۱ سوره بقره در باره ذلت و سقوط بنی اسرائیل را اینطور برمی شمارد:

-شکم پرستی مهم‌ترین عامل هبوط و سقوط انسان است. (لن نصبر علی طعام واحد اهبطوا)

-رفاه طلبی زمینه‌ای برای ذلت و خواری یک جامعه است. (لن نصبر ضربت علیهم الذله)

همچنین عوامل دیگری نظیر ترک امر به معروف و نهی از منکر و بی تفاوت بودن نسبت به مفساد اجتماعی و فرهنگی در جامعه باعث تباهی جامعه و عدم پیشرفت و توسعه جوامع بشری خواهد شد. همان طوری که در آیاتی از قرآن آمده است که اگر امتی امر به معروف و نهی از منکر را ترک کنند خیر و برکت از جامعه رخت بر می‌بندد و دیگر هرچه دعا کنند دعایشان مستجاب نمی‌شود و ستمگران بر آنان حاکم خواهند شد.

از مضمون این آیات استنباط می‌شود که هر گاه ملت‌ها رفاه طلبی و پیروی از هوی نفس را شیوه زندگی خود قرار دادند و خود را مشغول زندگی تجملی نموده و با گناهان پی در پی ایمان خود را زایل کردند. و نسبت به رفتار خود و دیگران در جامعه احساس مسئولیت ننمودند؛ مستکبران بر آنان حاکم شده و خیر و برکت از جامعه اسلامی رخت بر می‌بندد و انحطاط و نابودی این جامعه نزدیک خواهد بود. (الیاس‌زاده، ۱۳۸۷)

۱۲. نهادهای مؤثر بر پیشرفت جامعه

خانواده، دولت، آموزش، بازار از جمله نهادهای مهم مؤثر بر پیشرفت جامعه هستند که همه این نهادها باید فعالیت‌های خود را با رویکرد اسلامی انجام دهند.

نقش خانواده در پیشرفت جامع

از نگاه قرآن، خانواده، مدرسه محبت و دوستی است، در آیه ۲۱ سوره روم آمده است: (و من آیاته أن خلق لكم من أنفُسکم أزواجاً لتسکنوا الیها و جعل بینکم مودّة و رحمةً إنّ فی ذلک لآیات لقوم یتفکرون)

از نشانه‌های او این است که از خود شما جفت‌هایی برای شما آفرید تا نزد ایشان آرامش یابید، و میان شما دوستی و مهربانی برقرار ساخت. همانا در این نشانه‌هایی است برای آنان که می‌اندیشند. خانواده از نگاه قرآن، خانواده یک واحد اجتماعی است که هدف از آن در نگاه قرآن، تأمین سلامت روانی برای سه دسته است: زن و شوهر، پدر و مادر و فرزندان. همچنین هدف، ایجاد آمادگی برای برخورد و رویارویی با پدیده‌های اجتماعی است. (روزنامه ایران، ۱۳۹۰/۸/۵)

نقش دولت در پیشرفت جامعه

دولت به جای آن که جانشین تولیدکنندگان خصوصی شود، کارآفرین باشد یا کارآفرینان موجود را تشویق کند که خطر کنند و وارد انواع چالش آفرین تری از تولید شوند. در این راه، از انواع شیوه‌ها و خط مشی‌ها می‌توان بهره گرفت. یکی از شیوه‌ها ایجاد حالت «گلخانه‌ای» در زمینه تعرفه‌ها برای بخش‌های نوپا است تا بتوانند در برابر رقابت بیرونی دوام بیاورند. یارانه دادن و تشویق مالی یکی دیگر از راه‌ها است. (عباس مخبر، بی تا)

در یک جامعه برای اینکه به پیشرفت اسلامی برسیم باید حکومت اسلامی داشته باشیم، از دیدگاه امام خمینی (ره) حکومت اسلامی حکومتی است که به قانون الهی و به آراء ملت است این طور نیست که با قلدری آمده باشد که خواهد حفظ کند خودش را، با آراء ملت می‌آید و ملت او را حفظ می‌کند و هر روز هم که بر خلاف آراء ملت عمل بکند قهراً ساقط است. (جمشیدی، بی تا)

نقش آموزش در پیشرفت جوامع

حضرت آیت الله خامنه‌ای تربیت نسلی متدین و آگاه را مهم‌ترین وظیفه جامعه معلمان برشمردند و خاطر نشان کردند: آبادانی کشور - پیشرفت مادی و معنوی جامعه و دستیابی به رتبه اول منطقه‌ای که در سند چشم انداز ۲۰ ساله پیش بینی شده است در سایه تعمیق ایمان و افزایش انگیزه‌های دینی جامعه و به ویژه نسل جوان امکان پذیر است که معلمان در این زمینه نقشی اساسی بر عهده دارند. آموزش و پرورش زمینه ساز رشد فکری و اخلاقی انسان‌های یک جامعه پویا است. آموزش و پرورش، تنها راه کمال انسان به سوی سعادت و خوشبختی است.

نقش بازار اسلامی در پیشرفت جوامع

بازار اسلامی تنها فضا یا سازو کار مبادله نیست تا میان انبوه خریداران و فروشندگان فقط رابطه خشک خرید و فروش بر اساس سوددهی و افزایش مطلوبیت برقرار باشد؛ بلکه به دلیل نگرش

خليفة‌اللهی انسان و حبيب‌اللهی کاسب، و نگاه مزرعه‌ آخرت بودن به دنيا و وجود نهادهایی چون مسجد و حسينية با کاربردهای گوناگون فرهنگی، اجتماعی، و سیاسی و حوزه‌های علمیه در ترکیب بازار اسلامی، این بازار از ویژگی‌های کسب حلال، حاکمیت اخلاق، انصاف و هماهنگی بازار با شرع، حاکمیت اخلاق و ارزش‌های اسلامی، هدایت و نظارت دولت و شفافیت برخوردار است. (رجایی، پاییز ۱۳۸۹)

۱۳. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توجه به مطالب بیان شده می‌توان نتیجه گرفت که مفهوم پیشرفت و توسعه با هم تفاوت دارند و هدف پیشرفت اسلامی برخلاف توسعه غربی تنها رفاه مادی نیست بلکه در پی تکامل مادی و معنوی انسان است و در یک کلام پیشرفت، عدالت محور است. و می‌خواهد انسان را به انسانیت برساند. اسلام مخالف پیشرفت نیست، بلکه با استفاده از آنچه که در قرآن کریم، سیره پیامبران و امامان آمده است می‌توان به یک جامعه پیشرفته و مستقل از دیگران دست یافت و افراد جامعه به انسانیت برسند. و در پرتو رویکرد اسلامی سازمان‌هایی با بهره‌وری بالایی داشته باشیم. البته این کار به طور یک دفعه‌ای اتفاق نمی‌افتد بلکه باید با برنامه‌ریزی دقیق و پشتکار قوی به طور تدریجی به آن وضعیت مطلوب برسیم. و در این مسیر باید از رهنمودهای ولایت فقیه بهره‌جست.

مدیریت صحیح منابع مادی و انسانی، حمایت از کار و تولیدات داخلی، سیستم بانکی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی، رقابتی کردن بازار با رویکرد اسلامی، تربیت نیروی کار متعهد، همکاری حوزه و دانشگاه در تبیین الگوی اسلامی پیشرفت. وحدت ملی

فعالیت‌های پر بار گروه‌های فعال در مساجد در جهت شناسایی افرادی که نیاز به حمایت مالی و عاطفی دارد، تا افرادی به خاطر نیازهای مالی به فساد کشیده نشوند و از آموزش و امکانات پیشرفت بی بهره نمانند. مسجد می‌تواند با استفاده از کمک‌های مردمی و خیریه در جهت ارائه امکانات بهداشتی، آموزشی استفاده کند و کمک به طرح و بررسی ایده‌های جوانانی که امکانات مالی برای عملی کردن ندارند.

منابع

۱. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، دی ماه ۱۳۸۹
۲. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد (۲۵/۰۲/۱۳۸۶)

۳. ابن شعبه حرانی، (۱۳۷۶) تحف العقول، انتشارات کتابچی
۴. آقاجانی، نصرالله. اسلام و توسعه، خانه معرفت شماره ۳۹
۵. الیاس زاده . (۱۳۸۷) . <http://naeinpeyk.ir>
۶. بخشی دستجردی، رسول. اثبات ناکارآمدی الگوهای غربی در گفت‌وگو با خبرنگار خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، منطقه یزد
۷. جعفری، مهدی. بررسی مفهوم و ماهیت پیشرفت از دیدگاه اسلام. www.parsnews.net
۸. جمشیدی، محمد حسین. ویژگی‌های حکومت مطلوب از منظر امام خمینی، نشریه حکومت اسلامی شماره ۱۷۱
۹. رجایی، سید محمد کاظم. (۱۳۸۹). ویژگی‌های بازار اسلامی در نظریه و عمل، معرفت اقتصادی شماره ۳
۱۰. رفیعی، عطاءالله. (۱۳۹۰) نخستین نشست علمی تخصصی ماهیت اسلامی
۱۱. دلالی اصفهانی، رحیم. بخشی دستجردی، رسول. (دی ماه ۱۳۸۹). الزاماتی برای طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از منظر دانش اقتصاد. کتاب نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۲. مرادزاده، علی. طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (www.basirat.ir)
۱۳. مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۵۷) تفسیر نمونه، ج ۷، تهران، دارالکتب الاسلامیه
۱۴. شهید استاد مرتضی مطهری، (۱۳۷۳) اسلام و مقتضیات زمان جلد اول متفکر چاپ نهم
۱۵. مخبر، عباس. پورتال جامع اسلامی، نقش دولت در تحول جامعه صنعتی
۱۶. مهران. (۱۳۸۸) پیشرفت واقعی و شاخص‌های آن. <http://ardemin.blogfa.com>
۱۷. روزنامه ایران، شماره ۴۹۲۵ به تاریخ ۱۳۹۰/۸/۵، صفحه ۸ (توسعه)

